

Моргун Надія Сергіївна,

професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Моргун Аліна Дмитрівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ

На сучасному етапі розвитку суспільства результати протидії злочинності безпосередньо залежать від застосування досягнень науки й техніки в практиці розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Провідну роль у цьому відіграють спеціальні знання.

За сучасною юридичною доктриною спеціальні знання – це незагальновідомі знання, що не мають масового поширення та якими володіє обмежене коло фахівців (фахівець – загальне поняття для позначення особи, яка володіє спеціальними знаннями), тому застосування спеціальних знань у досудовому розслідуванні ґрунтується, насамперед, на залученні до процесу розслідування спеціаліста й експерта, тобто осіб, які володіють такими спеціальними знаннями та навичками [1, с. 210].

В. М. Галкін визначає спеціальні пізнання як знання, набуті в результаті фахової освіти чи професійного досвіду [2, с. 8].

На думку Г. М. Надгорного, спеціальними знаннями є знання, що отримані в результаті професійної підготовки з наукових, інженерних, виробничих спеціальностей, а також інші загальновідомі знання, необхідні для вирішення питань у справі [3, с. 42]. Такий підхід до розуміння терміна «спеціальні пізнання» також не розкриває повною мірою його змісту, оскільки в ньому не йдеться про галузі, в яких вони застосовуються, і про відмінність цих знань від усіх інших.

Як зауважує А. А. Ейсман, спеціальні знання – це знання не загальновідомі, не загальнодоступні, такі, що не мають масового поширення; іншими словами, це знання, якими володіє обмежене коло спеціалістів, причому очевидно, що глибокі знання в галузі, наприклад фізики, є у зазначеному значенні спеціальними для біолога [4, с. 91].

З використанням спеціальних знань у кримінальному провадженні за фактами незаконного заволодіння транспортом деякі вчені пов'язують загалом застосування науково-технічних і техніко-криміналістичних засобів На думку П. С. Елькінда, науково-технічні засоби мають нормативне закріплення у формі дозволу на їхнє застосування; про це свідчить відсутність заборони їх використання нормами права [5, с. 113]. Як зазначає С. С. Алексеев, загальна

заборона поширюється на діяльність службових осіб й органів, наділених державно-владними повноваженнями, до яких, безумовно, належать особи, які здійснюють кримінальне провадження [6, с. 47]. Тому суб'єкти кримінального провадження вправі застосовувати лише ті науково-технічні засоби, що прямо передбачені в законі або дозволені ним.

У законі не закріплені техніко-криміналістичні засоби, а тому, на нашу думку, їх можна застосовувати, якщо це не суперечить йому. Проте пряме відображення таких засобів у законодавстві не є обов'язковою умовою використання в кримінальному процесі всіх техніко-криміналістичних засобів.

У науковій літературі немає однозначного вирішення питання щодо форм використання спеціальних знань у процесі розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом. Ми підтримуємо думки деяких авторів, які до основних форм застосування спеціальних знань і технічних засобів у межах розслідування аналогічних злочинів відносять: 1) безпосереднє використання суб'єктом кримінально-процесуальної діяльності при виконанні своїх процесуальних функцій щодо збирання, дослідження й оцінки доказів; 2) участь спеціалістів при провадженні слідчих дій; 3) призначення і провадження судових експертиз [7, с. 50–51].

У кримінальних провадженнях щодо незаконного заволодіння транспортом основними завданнями застосування спеціальних знань є повне, усебічне дослідження доказів, виявлених у процесі проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: надання консультацій та безпосередньої технічної допомоги (ст. 71 КПК України), витребування та отримання висновків ревізій та актів перевірок (ч. 2 ст. 93 КПК України), призначення експертиз (ст. 242 КПК України).

Потреба в допомозі спеціаліста-консультанта виникає на початковому етапі розслідування, коли слідчому необхідно одержати консультацію з транспортних категорій, транспортного механізму, транспортної оцінки, дослідженні підроблених документів на автотransпортні засоби.

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового та судового слідства (ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»). Сутність експертизи полягає у проведенні досвідченою особою (експертом) за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, на основі його спеціальних пізнань самостійного дослідження, необхідного для з'ясування обставин, які мають значення для кримінального провадження, що відображено у висновку експерта. Такий висновок вважається окремим процесуальним джерелом доказів (ч. 2 ст. 84, ст. 101, 102 КПК України).

Під час розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом може бути призначено ряд експертиз: портретну, технічну, дактилоскопічну, фоноскопічну, автотоварознавчу, трасологічну. Перелічені види експертиз, які можуть призначатись у таких кримінальних провадженнях, не є вичерпними. Ми згодні з класифікацією, наданою С.С. Петровим. Проведений ним аналіз слідчої практики показав, що у кримінальних провадженнях про незаконне заволодіння транспортними засобами, найпоширеніші види судових експертиз можна умовно об'єднати у такі групи: 1. Експертизи, що вирішують питання, пов'язані з визначенням характеру події, яка мала місце (пожежно-технічна та інші); 2. Експертизи, що пояснюють механізм певної події та вирішують ідентифікаційні завдання (дактилоскопічна, експертиза слідів взуття, експертиза знарядь та інструментів, експертиза слідів транспортних засобів); 3. Експертизи, що вирішують питання, пов'язані з предметом злочинного посягання (судово-автотехнічна); 4. Експертизи, пов'язані з дослідженням документів (почеркознавча, техніко-криміналістична експертиза документів) [8, с. 149–151].

Отже, основними формами використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях щодо незаконного заволодіння транспортним засобом є отримання консультації від спеціаліста щодо питань, які потребують спеціальних знань; призначення судових експертиз; участь спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел

1. Гора І. В. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 209–214.
2. Галкин В. М. Средства доказывания в советском уголовном процессе. Москва: ВНИИСЭ. 1968. Ч. 2. С. 8–15. 68 с.
3. Надгорный Г. М. Гносеологические аспекты понятия «специальные знания» Криминалистика и судебная экспертиза. Киев: Высш. шк., 1980. Вып. 21. С. 35–43.
4. Эйсмэн А. А. Заключение эксперта. Структура и научное обоснование. Москва: Юрид. лит., 1967. 147 с.
5. Элькин П. С. Цели и средства их достижения в советском уголовном процессе: учеб. пособие. Ленинград: Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1976. 143 с.
6. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве: учеб. пособие. Москва: Юрид. лит., 1989. 288 с.
7. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: учеб. пособие. Киев: КГУ, 1987. 100 с.
8. Петров С. Є. Розслідування незаконного заволодіння автотранспортними засобами : дис...канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 243 с.